

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

Анотація. Розглянуто основні методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості національної економіки. Визначено основні рейтингові оцінки в контексті здійснення інвестиційної діяльності за секторами економіки.

Аннотация. Рассмотрены основные методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности национальной экономики. Определены основные рейтинговые оценки в контексте осуществления инвестиционной деятельности по секторам экономики.

Annotation. An overview of main methodological approaches to the assessment of investment attractiveness of the national economy is provided. The basic rating assessments in the context of investment by economy sectors have been identified.

Ключові слова: види економічної діяльності, інвестиційна привабливість національної економіки, методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості національної економіки, прямі іноземні інвестиції, рейтингові оцінки.

Питання забезпечення національних економічних інтересів в умовах глобальних трансформацій стають пріоритетними для країн, адже проблеми узгодження їх фінансової та торговельної відкритості із внутрішньою політикою набувають актуальності. Оцінка національних інвестиційних режимів підтверджує їх нестабільність: країни вдаються до крайностей – продовжують політику лібералізації через забезпечення доступу до окремих секторів економіки та створення фінансових стимулів в окремих галузях та регіонах, або застосовують заходи яскраво вираженого протекціоністського характеру для захисту стратегічно важливих секторів економіки та забезпечення національної безпеки. Основними загрозами національним інтересам країни є: невідповідність інвестування потребам структурних перетворень, недостатнє використання можливостей виходу національних компаній на міжнародні ринки, монополізація іноземним капіталом стратегічних для країни галузей, регіональні та галузеві диспропорції в залучення інвестицій [1, с. 287]. Тому сьогодні очевидним є те, що клімат національного інтересу почав втрачати своє первинне значення, оскільки країни змушені адаптувати власні механізми регулювання інвестиційної діяльності до вимог часу.

Разом із тим, світова економічна криза внесла корективи в інвестиційну карту світу, а відтак і в інвестиційну привабливість країн, які не спроможні забезпечити соціально-економічний розвиток лише за рахунок власних фінансових ресурсів, що й потребує залучення додаткових коштів у формі іноземних інвестицій. У даному контексті потребує вирішення питання значимості іноземних та вітчизняних інвестицій для розвитку національної економіки не лише за кількісними показниками, але і якісними.

Впродовж останніх років зростає кількість публікацій із питань інвестиційної діяльності. До цієї проблеми у своїх дослідженнях зверталися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. Геєць, Б. Губський, А. Даниленко, Д. Лук'яненко, Т. Майорова, А. Пересада, М. Фрідмен, Ф. Хаск, Р. Харрод та ін. Разом із тим, актуальними залишаються питання доцільності та ефективності вкладення інвестицій, у тому числі й іноземних, для забезпечення економічного розвитку країни.

Метою статті є виявлення основних тенденцій та проблем залучення іноземних інвестицій в національну економіку, а також оцінка інвестиційної привабливості видів економічної діяльності в Україні.

Інвестиційний розвиток України відбувається під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Країна позиціонує себе як повноправний суб'єкт міжнародних економічних відносин, тому приймає правила та принципи інвестування, визначені міжнародними організаціями та задекларовані в міжнародних дво- та багатосторонніх угодах. Незважаючи на потрясіння в світовій фінансовій системі, Україна продовжує свою інвестиційну активність (рисунк). У 2012 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6 013,1 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг унесених із початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012 року становив 54 462,4 млн дол. США, що на 8,2 % більше обсягів інвестицій на початок 2012 року, та в розрахунку на одну особу населення складає 1 199,3 дол. США. Прямі інвестиції з України були здійснені в 49 країн світу. Найбільші обсяги капіталу (\$5 810,5 млн) спрямовано до Кіпру. До Росії внесено \$292,5 млн, Латвії – \$95,5 млн, Польщі – \$54,2 млн, Грузії – \$32,8 млн, Британських Віргінських островів – \$25,8 млн, до Казахстану – \$25 млн [2].

Рис. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України та з України в економіку інших країн світу (млн дол. США) [2]

Проте така динаміка не дає пояснення – чи справді вітчизняна економіка є такою привабливою для іноземних інвесторів. Тому у ході визначення майбутніх напрямів інвестиційного розвитку України важливим питанням, що потребує вирішення, є виважена політика держави щодо інвестицій із країн, на території яких діє пільговий режим діяльності, в тому числі й оподаткування, що ставить під сумнів джерела походження інвестицій із таких країн. Для України це питання з року в рік стає все більш актуальним, бо основним інвестором є Кіпр, і саме в цю країну спрямовано найбільше українських інвестицій.

Науковці виділяють такі переваги від залучення іноземних інвестицій у національну економіку: вони є джерелом додаткового продуктивного капіталу; ефективний спосіб інтеграції перехідних економік у систему світового господарства; фактор інституціональної трансформації в перехідних економіках; підтримують та активізують інші форми фінансування; сприяють здійсненню реструктуризації економіки, створюють додаткові робочі місця, збільшують реальні доходи працівників [3, с. 69].

Разом із тим, оцінювати важливість іноземних інвестицій для країни, на думку автора, недостатньо лише на основі показників динаміки інвестиційних потоків, адже вони нехтують якісним аспектом, тобто ефектом доцільності та важливості таких інвестицій для національної економіки. Автор вважає, що вкладення іноземних інвестицій повинно мати економічний ефект, причому за своєю економічною суттю не завжди вкладення забезпечують віддачу у той же рік, тобто присутній пролонгований характер. Для такої оцінки слід використати дані про іноземні інвестиції, вкладені в Україну за видами економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності, млн дол. США [2]

Види економічної діяльності	2010 рік	2011 рік	2012 рік
1	2	3	4
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	12 061,6	17 005,4	19 362,9
Рибальство, рибництво	74	49,5	43
Промисловість	55 661	89 033,3	103 172,8

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Будівництво	27 942,5	29 122,3	37 313
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	19 626,4	24 357,8	24 858,4
Діяльність готелів та ресторанів	1 522,6	2 225,3	2 856,3
Діяльність транспорту і зв'язку	26 387,1	32 516,1	39 635,4
Фінансова діяльність	5 297,3	5 711,9	7 148,6
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	23 085,7	37 413,6	36 069,3
Державне управління	8 597,9	12 507,6	12 702,6
Освіта	1 920	2 185,5	1 492,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2 477,9	2 491	3 134,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	4 406,6	5 313	5 902,6

Щодо іноземного інвестування, то для приймачої країни, в тому числі й для України, одним із першочергових завдань є збереження наявних та створення нових робочих місць [4, с. 94].

Сільське господарство є однією із важливих сфер інвестування. Разом із тим, підвищення інвестиційної привабливості даного виду економічної діяльності можливе лише за умови надійної підтримки держави, тим більше, що така форма, як субсидування даної галузі не є забороненою Світовою організацією торгівлі.

В економічній літературі проблеми сутності й аналізу основних підходів до оцінки інвестиційної привабливості висвітлено в цілому ряді робіт. З позицій інвестора, інвестиційна привабливість розглядається як узагальнена характеристика переваг і недоліків об'єкта інвестування. У ході її вивчення інвестором проводиться суб'єктивна оцінка макроекономічної ситуації, що складається в тій чи іншій країні. Інвестиційна привабливість визначається досягненням компромісу інтересів інвестора і реципієнта інвестицій. Її рівень підвищується у процесі швидкого досягнення консенсусу між суб'єктами інвестиційного процесу.

У процесі оцінки інвестиційної привабливості необхідно дати відповідь на питання куди, коли і скільки ресурсів може спрямувати інвестор у процесі здійснення інвестицій. Фінансово-статистична практика виробила велику кількість методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості, систематизація яких дозволила об'єднати їх у три підходи: статистичний, експертний та рейтинговий [5].

Статистичний підхід ґрунтується на аналізі фактичних статистичних даних стосовно надходження інвестицій і базується на припущенні, що високий рівень визначених показників свідчить про високу інвестиційну привабливість економіки. Водночас слід ураховувати, що метод носить формалізований характер і базується на конкретних соціально-економічних показниках. Окрім того, статистичний підхід дозволяє врахувати лише факт надходження інвестицій і не враховує багатьох факторів, що беруться інвесторами до уваги [6].

Метод експертних оцінок полягає в експертній оцінці різноманітних показників розвитку: експерт із власних міркувань і власного досвіду обирає найбільш важливі показники, аналізує їх динаміку розвитку та формує висновки стосовно інвестиційного клімату. Слід зазначити, що до цього методу найчастіше звертаються іноземні інвестори. Перевагою використання експертного підходу є можливість адаптації показників і факторів, що вивчаються для потреб конкретних інвесторів або поглиблений аналіз привабливості певних галузей. Водночас до суттєвих недоліків використання методу експертних оцінок слід віднести суб'єктивність оцінки та залежність висновків від позицій експерта [7].

Рейтинговий підхід включає два різновиди: рейтинговий-аналітичний підхід та рейтинговий підхід на основі опитувань. Рейтинговий-аналітичний метод полягає в аналізі різних аспектів розвитку економіки, формуванні на їхній основі аналітичних показників, подальшого їх групування та консолідації і формуванні інтегрального показника, за яким будується рейтинг країни і визначається її позиція в рейтингу. Цей підхід є найбільш широке використання. До переваг цього підходу відносять простоту використання та зручність інтерпретації результатів, а до недоліків – значну залежність від макроекономічних показників, непрозорість показників, що групуються, відсутність врахування регіональної специфіки. У результаті отримане значення рейтингу лише вказує на місце національної економіки в рейтингу, але нічого не говорить про галузеву специфіку регіону і пріоритетні напрями інвестицій. Рейтинговий підхід на основі опитувань, як зрозуміло з його назви, базується на опитуванні суб'єктів економічної діяльності або експертів, в процесі якого визначають ступінь та напрям впливу тих чи інших факторів. У подальшому дані опитування групуються і на основі інтегрального показника будується загальний рейтинг регіону. Саме ця методика широко впроваджена у практику провідних світових консалтингових та аналітичних агенцій [7].

Обсяг віднесених із початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 квітня 2013 року становив 55 708,9 млн дол. США, що на 1,3 відсотка більше обсягів інвестицій на початок 2013 року, та в розрахунку на одну особу населення складає 1 226,7 дол. США. Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

Варто розглянути основні рейтинги та те місце, яке посідає в них Україна на середину 2013 року. Аналіз треба розпочати з розгляду рейтингів, які складаються науково-дослідницькими організаціями (табл. 2).

Таблиця 2

Науково-дослідницькі організації, що оцінюють економічний та соціальний розвиток країн

Організація	Основний рейтинг (індекс)	Місце України
Інститут розвитку менеджменту (IMD)	Рейтинг конкурентоспроможності	57 з 59 [8]
Фонд <i>The Heritage Foundation</i> та газета <i>The Wall Street Journal</i>	Рейтинг за індексом економічної свободи	122 зі 157 [4]
Інститут Като	Рейтинг економічної свободи	163 зі 183 [7]
Дослідний центр <i>Brookings Institution</i>	Рейтинг слабкості держав, що розвиваються	107 зі 141 [6]

Одним із найбільш впливових рейтингів є рейтинг конкурентоспроможності, який розробляється Інститутом розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія). У ході складання цього рейтингу оцінюються досягнення країн за чотирма групами факторів конкурентоспроможності, зокрема враховуються: 1) економічні показники; 2) ефективність діяльності уряду; 3) ефективність бізнесу; 4) інфраструктура [8]. Відмінність цього рейтингу полягає в тому, що він аналізує показники для більшості розвинених країн (усього аналізується інформація для 59 країн). Це дозволяє не викривляти показники рейтингу, як це відбувається у ході порівняння високорозвинених економік із найменш розвиненими країнами світу. Ще одним впливовим рейтингом є рейтинг за індексом економічної свободи (*Index of Economic Freedom*), який розраховується американським фондом *The Heritage Foundation* та газетою *The Wall Street Journal*. Експерти цих організацій наголошують на існуванні прямого зв'язку між свободою економіки та успішністю її розвитку, а під економічною свободою розуміють ступінь урядового втручання у виробництво, розподіл і споживання товарів і послуг. Рейтинг складається, починаючи з 1995 року. Методика розрахунку індексу економічної свободи полягає у визначенні середнього арифметичного десяти показників, до яких входять: свобода ведення бізнесу, торгівлі,

інвестицій, фінансового сектору, праці, монетарна та фіскальна свободи, гарантії прав власності, розмір бюрократичного апарату, захист від корупції. Залежно від величини показника країни поділяються на п'ять груп: "вільні", "переважно вільні", "помірно вільні", "переважно невільні" і "невільні" [9]. Другою групою рейтингів є такі, що складаються міжнародними організаціями економічного та соціального розвитку. У табл. 3 наведено перелік таких організацій

і місце, яке посідає Україна у відповідних рейтингах.

Таблиця 3

Міжнародні організації, що оцінюють економічний та соціальний розвиток країн

Організації	Основний рейтинг (індекс)	Місце України
Світовий банк	Рейтинг ведення бізнесу	137 зі 183
Всесвітній економічний форум у Давосі	Індекс конкурентоспроможності економічного зростання	79 зі 142 [5]
	Індекс залучення країн у міжнародну торгівлю	71 зі 121 [5]
Програма розвитку людства ООН	Індекс людського розвитку	69 зі 169 [10]
Конференція ООН із торгівлі й розвитку ЮНКТАД	Індекс торгівлі і розвитку	37 зі 123 [9]
Аудиторська фірма PricewaterhouseCoopers	Рейтинг країн за рівнем складності податкової системи	177 зі 178
Центр антикорупційних досліджень Transparency International	Індекс сприйняття корупції	152 зі 182
Міжнародний валютний фонд	Макроекономічні індикатори	–
ЮНЕСКО	Індекс витрат на дослідження та розвиток	–
Європейський банк реконструкції та розвитку	Макроекономічні індикатори	–

Інформаційною базою для таких рейтингів є макроекономічні показники та статистичні дані, а також у ряді випадків показники, що розраховуються за спеціально розробленими методиками, які узагальнюють найбільш значущі показники та формують підсумкове значення, що надає можливість порівняти дані щодо конкретної країни з даними інших країн. Найбільш впливовим рейтингом цієї групи є рейтинг ведення бізнесу, який розраховується Світовим банком. Метою цього рейтингу є створення методики оцінки якості правил, що регулюють та визначають умови діяльності підприємств у тій чи іншій країні впродовж повного життєвого циклу, від реєстрації до моменту ліквідації компанії [10]. Розробники рейтингу наголошують на тому, що в економічних системах з ефективними та зрозумілими нормами регулювання підприємницької діяльності доступ до ділових можливостей практично не залежить від особистих зв'язків чи преференцій, а переважна частина бізнесової активності припадає на формальний сектор економіки, де вона належним чином регулюється та приносить користь суспільству. Сам рейтинг ведення бізнесу складається з урахуванням десяти показників регулювання підприємницької діяльності, які оцінюють тривалість та вартість виконання підприємцем державних вимог стосовно реєстрації підприємства, його діяльності, ведення торговельних операцій, виконання контрактів, оподаткування та ліквідації підприємства. Кожен із показників має рівну вагу. Особливістю рейтингу є те, що він не враховує такі змінні фактори, як державна макроекономічна політика, стан інфраструктури, кваліфікація робочої сили, коливання на валютних ринках, рівень корупції та думки інвесторів. За рахунок цього умови ведення бізнесу аналізуються виключно на рівні норм законодавства без урахування політичних аспектів. Індекс розраховується для 183 країн світу, а висока позиція країни в рейтингу означає, що її регуляторний клімат сприяє діловій активності [10].

Іншим впливовим рейтингом цієї групи є рейтинг за індексом конкурентоспроможності економічного зростання, який розраховується Всесвітнім економічним форумом (Давос, Швейцарія). Особливістю цього рейтингу є те, що він оцінює здатність економіки підтримувати стабільне економічне зростання в середньо- і довгостроковому періоді. Під час складання рейтингу аналізуються три групи факторів: 1) базові вимоги, до яких належать інститути, інфраструктура, макроекономічні показники, охорона здоров'я та базова освіта; 2) показники ефективності, які оцінюють стан вищої освіти, функціонування товарних ринків, ефективність роботи ринку праці, стан фінансового ринку, технологічний розвиток; 3) інноваційні фактори, серед яких спрощення процедур ведення бізнесу та застосування інновації [10]. Індекс конкурентоспроможності економічного зростання дозволяє визначити як конкурентні переваги досліджуваної країни, так і характерні для неї слабкі місця. Третьою групою суб'єктів, що здатні знизити інформаційну асиметрію на світовому ринку інвестицій, є рейтингові агентства. У табл. 3 наведено найбільш впливові з них та вказано прогноз для України.

За підсумками рейтингу Світового банку "Ведення бізнесу 2013" Україна не тільки покращила свої позиції на 15 пунктів (до 137 місця із 185 країн), а й увійшла до списку із 23 країн світу – найбільших реформаторів умов ведення бізнесу у 2011 – 2012 роках, які оцінює даний рейтинг.

Значення індексу *Doing Business* для України за 2012 – 2013 роки

Індекси	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Зміна 2013 до 2012 року
Складність ведення бізнесу, загальна оцінка	145	147	149	152	137	+15
<i>За субіндексами:</i>						
започаткування бізнесу	128	136	118	116	50	+66
реєстрація власності	140	160	165	168	149	+19
сплата податків	180	181	181	183	165	+18
підключення до мережі електропостачання			169	170	166	+4
виконання зобов'язань за контрактом	48	43	44	44	42	+2
банкрутство	143	145	158	158	157	+1
отримання кредиту	28	30	21	23	23	0
дозвільна система у будівництві	179	181	182	182	183	-1
зовнішня торгівля	121	139	136	144	145	-1
захист прав інвесторів	142	108	108	114	117	-3

Значне покращення позицій України за субіндексом "Започаткування бізнесу" (на 66 позицій) відбулося, у першу чергу, та за субіндексом "Реєстрація власності" (на 19 позицій) пов'язана із прийняттям та набуттям чинності ряду нормативно-правових актів, що впорядковують процес реєстрації прав власності у цілому (див. табл. 4).

Отже, Україна на сьогодні повинна чітко окреслити пріоритети розвитку й обрати стратегії інвестиційного розвитку з метою стимулювання залучення іноземних інвестицій та створення сприятливого клімату для вітчизняних інвесторів.

Наук. керівн. Зірко О. В.

Література: 1. Ткаленко С. І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків / С. І. Ткаленко // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України. – 2010. – № 1. – С. 282–292. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрану. 3. Іващук О. Т. Методи економетричного аналізу даних у системі STADIA : навч. посібн. / О. Т. Іващук, О. П. Кулаїчев. – Тернопіль : ТАНГ, 2001. – 151 с. 4. Навроцька Н. А. Дуалізм впливу прямих іноземних інвестицій на приймаючі країни / Н. А. Навроцька // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 1. – С. 67–71. 5. Майорова Т. В. Залучення іноземних інвестицій в умовах глобалізації / Т. В. Майорова // Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана. – 2011. – № 1. – С. 89–101. 6. Носова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи / О. В. Носова // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – 119 с. 7. Офіційний сайт "Інституту Като". – Режим доступу : <http://www.cato.org>. – Назва з екрану. 8. Офіційний сайт "Інституту розвитку менеджменту (ІМД)". – Режим доступу : <http://www.imd.org>. – Назва з екрану. 9. Офіційний сайт "Конференції ООН з торгівлі і розвитку ЮНКТАД". – Режим доступу : <http://www.un.org/tu/ga/unctad>. – Назва з екрану. 10. Офіційний сайт "Світового банку". – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>. – Назва з екрану.